

*Ο ναός του Αγίου Ιωάννου και τα μάσκουλα **

Δημοσιεύω την παρακάτω επιστολήν του μακαρίτου Βασιλείου Μπάλκου σχετικήν με το έθιμο της χρήσεως των μάσκουλων, εις τας εορτάς του Πάσχα που είχεν την καλωσύνην να φυλάξη ο φίλος κ. Φαρμάκης και μου την χαρίση εν αντιγράφω. Εις το τέλος θα κάμω μερικές παρατηρήσεις για τα αναφερόμενα εις αυτήν. Η επιστολή απευθύνεται εις τον κ. Ηρακλειώτην εις Λευκάδα.

«Πρέβεζα τη 30.1.1935

Επί της από 29.1.1935 επιστολής σας, ευχαρίστως σπεύδω να σου γνωρίσω τα κατωτέρω, σχετικώς με τον ιερόν ναόν μας.

Ο ιερός ναός του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου Πρεβέζης, ανεγέρθη το πρώτον μεταξύ των ετών 1700-1730, υπέρ των εκ μητρός συγγενών –κατά πάσαν πιθανότητα των Γαϊταναίων– του αιμινήστου ιερέως Πάνου Τσουράκη του Ιωάννου, καταγομένου εκ Λευκάδος και ελθόντος ενταύθα εξ Ιθάκης όπου διετήρει κατά την παράδοσιν κτητορικήν εκκλησίαν, κατόπιν προσκλήσεως των συγγενών του, ίνα εφημερεύση του τότε νέου ως άνω ιερού ναού.

Η ακριβής χρονολογία της ανεγέρσεως δεν είναι γνωστή, διότι εξηφανίσθησαν τα βιβλία του ναού.

Ο ιερός ναός ούτος, πολύ μικρός τότε, ανεκαινίσθη κατά το έτος 1782 υπό του ιερέως Πάνου Τζουράκη του Ιωάννου και επλουτίσθη υπ' αυτού δι' αμφίων, εικόνων και σκευών μεγάλης αξίας και βυζαντινής τέχνης, μη σωζομένων δυστυχώς σήμερα (δοκίμιον Μητροπολίτου Άρτης).

Λόγω της θέσεώς του και λόγω του ότι διετέλει υπό την προστασίαν των Άγγλων (ο κτήτωρ ιερεύς Π. Τζουράκης διετήρει την Αγγλικήν υπηκοότητα, ως Επτανήσιος) ο ιερός ναός μας απέβη κατά τους χρόνους της Επαναστάσεως και προ αυτής, το άσυλον, τρόπον τινα, το κέντρον και το προσκύνημα των τότε διερχόμενων και ενταύθα διαμενόντων οπλαρχηγών. Ήτο δε και εκκλησία των ναυτικών. Ως μαρτυρείται εκ των βιβλίων της ενταύθα Ιεράς Μητροπόλεως, εις τον εν λόγω ιερόν ναόν, κατά το 1762 ο

* Το άρθρο δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Βήμα Πρεβέζης* σε δύο συνέχειες, στα φύλλα 590 της 31.5.1954, σελ. 2 και 591 της 7.6.1954, σελ. 2.

καπετάν Χρήστος Γρίβας¹ εβάπτισε παιδί αρσενικό του Δήμου Διγώνη.² (Πρόκειται περί της οικογενείας των αυτόθι Διγωναίων, καταγομένων εκ Πρεβέζης και εγκατασταθέντων εν Λευκάδι κατά την κάθοδον του Αλή πασά εις Πρέβεζαν).

Πολλοί από δαύτους μετά την καταστροφήν έφυγαν εις Λευκάδα.³ Ο Ι. Καραβέλας, ένθερμος γαλλόφιλος καπετάνιος εύρεν οικτρόν θάνατον, μετά την σύλληψίν του από τους Αρβανίτες, προσδεθείς εις την ουράν του αλόγου καθαλλάρη που έτρεξε ταχύτατα.

Επίσης το 1794 ο Δημήτριος Ι. Μπότσαρης, εβάπτισε την θυγατέρα τού Ιωάννη Παπαδάκη. Ο Οδυσσεύς τού καπετάν Ανδρούτσου εβάπτισε παιδί αρσενικό τού Σπυράκη Σολδατογιάννη. Το 1806 η Αικατερίνη Θεοδ. Μαγκιώρου⁴ εβάπτισε το θυγάτριον του κ. Αντ. Κορφιάτη.

Ωσαύτως σου γνωρίζω ότι, ο κτήτωρ ιερεύς Πάνος Τσουράκης είναι ο πρώτος όστις εισήγαγε ενταύθα τα μάσκουλα, εφοδιάσας με 35 τοιαύτα τον ιερόν ναόν, τα οποία επρομηθεύθη προφανώς εκ της Επτανήσου ένθα υπήρχε, κατά τας πληροφορίας, το έθιμον, του εορτασμού του Μ. Πάσχα διά μασκούλων και τουφεκισμού.[⊗]

Τα μάσκουλα σώζονται μέχρι σήμερα (1935) και χρησιμοποιούνται, τόσον κατά το Μ. Πάσχα, όσο και κατά τας εθνικάς εορτάς.

Σημειωτέον ότι, κατά τον χρόνον εκείνον (εποχή Τσουράκη) εχρησιμοποιούντο τα μάσκουλα μόνον παρά των ενοριτών του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου και εντός του περιβόλου του ιερού ναού, λόγω της ασυ-

¹ Του Χρίστου Γρίβα παιδιά ήταν ο Θεοδωράκης και Γαρδικιώτης Γρίβας. Η οικία αυτών είναι η ανήκουσα σήμερα εις την Αρετήν Ρέντζου.

² Πράγματι η οικογένεια του καπετάν Διγώνη ήταν εκ των πρώτων οικιστών της Πρέβεζας, εγκατασταθείσαν εδώ μετά το 1718, έτος που παρεχωρήθη αυτή εις τους Βενετούς, οι οποίοι της είχαν παραχωρήσει και κλήρον όπως και εις άλλους Ξηρομερίτες και Ηπειρώτες οπλαρχηγούς που είχαν πολεμήσει ως σύμμαχοι στον Βενετοτουρκικόν πόλεμον (1714-1718). Η οικία του καπετάν Διγώνη ήταν εκεί που υπάρχει σήμερα το σπίτι του Ι. Γιώτη, απέναντι από του Γιωργάκη Κονεμένου μπέη.

³ Οι πιο πολλοί από τους οπλαρχηγούς αυτούς, όπως ο Καραβέλας, Διγώνης, Κονεμένος, Ανδρούτσος, Τσαρλαμπάς, όταν οι Γάλλοι επήραν την Πρέβεζαν από τους Βενετούς, ετάχθησαν υπό τας σημαίας των και επολέμησαν εις την μάχην της Νικοπόλεως και Πρέβεζας (24.10.1798).

⁴ Είναι η προμμάμη, πιθανόν, του μακαρίτη Βασιλή Μπάλκου. Η οικογένεια αυτή έφερε ως κύριον επώνυμον το «Μπάλκος», είναι δαλματικής προελεύσεως. Επειδή ο πρώτος οικιστής ταύτης, υπηρέτησε εις τους βενετούς ως μισθοφόρος με βαθμόν ταγματάρχου, επήρε και το προσωνόμιον «Μαγγιόρος».

⊗ Τέλος του πρώτου μέρους του άρθρου.

λίας, ην απελάμβανεν ο ιερός ναός εκ της Αγγλικής υπηκοότητος του κτήτορος ιερέως Πάνου Τσουράκη, ήσαν δε άγνωστα ενταύθα προ της εισαγωγής των υπό του κτήτορος ιερέως.

Ωσαύτως σου γνωρίζω ότι, κατά τας Μεγάλας εορτάς του Χριστιανισμού εις την εξώθυραν του ιερού υψώνετο η Αγγλική σημαία υπό του κτήτορος ιερέως και ούτω ο ιερός ναός εγένετο απρόσβλητος από τους βαρβάρους. Ο κτήτωρ ιερεύς, μετά μεγάλην εθνικήν και θρησκευτικήν δράσιν επεδήμησε προς Κύριον κατά το έτος 1838 ή 1839 και ενεταφιάσθη εντός του ιερού ναού και εις το κέντρον αυτού, διά διαθήκης του δε συνταχθείσης την 10.10.1836 αφήκε, τον ιερόν ναόν ως και την περιοχήν αυτού, εκτεινομένην, από της γωνίας του ιερού ναού (δεν υπήρχε τότε η οικία Βέλλιου) μέχρι της οικίας Καπηλέτου, (περιλαμβανούσης δηλαδή ολόκληρον την Λούτσαν) εις ωρισμένους κατοίκους της Πρεβέζης και ιδίως εις τους τότε περιοίκους, με την σύστασιν όπως ούτος (ο ιερός ναός) τη ενεργεία των πρώτων μετά τον θάνατόν του επιτρόπων γίνη αδελφάτον, εις δε την περιοχήν Λούτσας, ανεγερθώσιν οικήματα προς χρήσιν σχολείων. Δυστυχώς η τελευταία αύτη επιθυμία του διαθέτου δεν εξετελέσθη, δι' ους λόγους δύναται τις να διαπιστώσει, επισκεπτόμενος αυτοπροσώπως την Λούτσαν. Τέλος σου γνωρίζω ότι ο παλαιός μικρός Ιερός Ναός κατηδαφίσθη την 8^η Μαΐου 1929 και αντ' αυτού ανεγέρθη ο ήδη ιερός ναός τη εισφορά του Κληροδοτήματος Σπυρίδωνος Καραμάνη και τη συνδρομή των ενοριτών και διαφόρων φιλοθρήσκων χριστιανών.

Αύτη είναι αγαπητέ μου εν συντομία η ιστορία του ιερού ναού μας.

Βασίλειος Ε. Μπάλκος».

Προσθήκες και συμπληρώσεις.

Μία εκ των κυριωτέρων συντεχνιών εις την τρέφουσιν άφθονα ποίμνια προβάτων και βοδιών της περιοχής Πρεβέζης και Βονίτσης ήτο και η συντεχνία των κρεοπωλών, συσταθείσα, όπως και άλλαι άλλων επαγγελμάτων διά διαταγμάτων του Γενικού κατά θάλασσαν Βενετού Προβλεπτού. Η συντεχνία αύτη επλήρωνε εις τον Διοικητήν της πόλεως, ωρισμένον φόρον επί των σφαζομένων ζώων. Κάποτε ή μάλλον συχνά ο φόρος ούτος καθυστερείτο να καταβληθή και ο Πρεβεδούρος δεν έδινε την άδειαν της σφαγής και πωλήσεως των αιγοπροβάτων και βοδιών, που το Πάσχα ήταν πολυάριθμα.

Τότε αναγκαζόταν η συντεχνία να συνάψη δάνεια από τους τραπεζίτες της πόλεως και να πάη εις τον Πρεβεδούρον να πληρώση διά το δημόσιον ταμείον τούς καθυστερούμενους φόρους και τούς προβλεπομένους από το σφάξιμο των ζώων χάριν των εορτών τού Πάσχα. Παρουσιαζομένη λοιπόν ενώπιον του Πρεβεδούρου το πρωί του Μεγάλου Σαββάτου, κατέβαλλε τους καθυστερούμενους φόρους, τού προσέφερε ένα εκλεκτό «κομμάτι» ή και ολόκληρο αρνί χάριν τιμής ή σαν φιλοδώρημα, για να μη βρη μεγάλες αντιρρήσεις αν το ποσόν του φόρου διεφιλονικείτο, υπέβαλλεν τας ευχάς του εις τούτον και έπαιρνε την άδειαν της σφαγής. Μέχρι την ώραν εκείνην οι χασάπηδες δεν «βάζαν μαχαίρι».

Το γεγονός ανηγγέλετο εις τους κατοίκους με την εκτυρσοκρότησιν του μάσκουλου. Έτσι βγήκε η φράσις «έπεσε το κομμάτι». Συγχρόνως εσήμαιναν οι καμπάνες την πρώτην Ανάστασιν και οι νοικοκυράδες έσπαζαν μπροστά στην εξώθυραν τις στάμνες και τα τσουκάλια χαιρετίζοντας την Μεγάλην Εορτήν, οι δε ένοπλοι καπεταναίοι, που είχε τότε πάμπολους η Πρέβεζα, προστατευομένους της Βενετίας, επυροβόλουν χαιρετίζοντας συμβολικά την μελλούμενη Ανάσταση του Γένους. Οι πασχαλινοί πυροβολισμοί από τους κλέφτες στα βουνά ήταν συνηθέστατο έθιμο. Εις τις ιταλικές πόλεις το σπάσιμο των πήλινων αγγείων γίνεται και σήμερα ακόμη. Αλλά τα Χριστούγεννα τα μάσκουλα στον μεσαιώνα εχρησιμοποιούντο διά να κάνουν ρήγματα (χαλάστρες) στα κάστρα, γι' αυτό το μεγαλύτερο μάσκουλο που διασώζει σήμερα ο Αποστόλης Καστάνης, του οποίου η οικογένεια πατρογονικά διετήρησε το αξίωμα ας πούμε της γεμίσεως και χρήσεώς των, ονομάζεται «χαλάστρα». Η φράσις «θα πέση η χαλάστρα, ανοίξτε τα παράθυρα» ήταν συνηθισμένη το πρωί του Μεγάλου Σαββάτου και της Αγάπης. Το έθιμο τούτο διετηρήθη και επί τουρκοκρατίας και μέχρι σήμερα μολονότι έπαυσεν η δημοοικονομική του αιτία.

Περί του ιερέως Παναγιώτου Τζουράκη, ο Μητροπολίτης Σεραφείμ γράφει ότι οι πρόγονοι τούτου έκτισαν τω 1822 τον ιερόν ναόν. Ούτος απεβίωσε τω 1836 εις Πρέβεζαν. Διά διαθήκης του παρεχώρησε τον ναόν προς την Κοινότητα υπό τον όρον να παράσχη εις τους εκτελεστάς της διαθήκης τάλληρα 500, ίνα διά των τόκων θεραπεύωνται οι πτωχοί.⁵

⁵ Σεραφείμ Ξενόπουλος, *Δοκίμιον Ιστορικής τινός περιλήψεως της ποτε αρχαίας και εγκρίτου Ηπειρωτικής πόλεως Άρτης και της ωσαύτως νεώτερης πόλεως Πρεβέζης*, Αθήναι 1884, σελ. 253.

Η οικογένεια Ηρακλειώτου κατάγεται εκ Πρεβέζης. Η Ελισσάβετ Ηρακλειώτου, τελειοδίδακτος του εν Αθήνας Αρσακείου Παρθεναγωγείου, από του έτους 1874 εδίδαξεν εις το Παρθεναγωγείον Άρτης.

Η ενορία της οικογενείας Μπάλκου είναι ο Άγιος Ιωάννης. Το ακα-
λαίσθητον αυτό οικοδόμημα που αντεκατέστησε τον Άγιον Ιωάννην κάτι
καλλίτερον και χρησιμώτερον πρέπει να γίνη. Τι λέγει περί τούτου ο ρέ-
κτης και φιλοπρόδος Δήμαρχός μας!